

A Magyar Királyi Csendőrség és a városok.

A csendőrségek működési területe hagyományosan a vidék. Már a testülettípus őshazájában, Franciaországban is a csendőrség elődszervezete Maréchaussée is vidéki hatósági területtel működött.¹ A Kárpát-medencébe érkező csendőrség Itáliában és Ausztriában is a vidék rendvédelmi szervezete maradt.² A neoabszolutizmus időszakában a HABSBURG-birodalom teljes területére kiterjedt ugyan a csendőrség, azonban csak a tartományok vidéki területeire,³ a városok a császári rendőrség hatáskörébe tartoztak.⁴ A kiegyezés⁵ után Erdélyben és Horvát-Szlavón országban fennmaradt csendőr ezredék működési területe is a térség vidéki részeire terjedt ki. Így vette át — a kiegyezés szellemiségével összhangban⁶ — a magyar kormány 1876-ban e két csendőr ezredet a közös hadügyi tárcától.⁷ A nemzetközi és a magyar gyakorlat nyomán érdemben fel sem merült, hogy a csendőrség hatásköre a városokra is kiterjedjen.⁸

Amikor — az önkormányzati rendőrségi rendszer modelljének a bukását követően⁹ — felállították a Magyar Királyi Csendőrséget.¹⁰ Magától értetődő volt, hogy a testület működési területe a magyar Szent Korona alá tartozó vidéki területek összességére terjedt ki.¹¹ A csendőrség diszlokációja, a vezetési szintek területi hatásköre azonban nem mindenben felelt meg a vidék közigazgatási besztásának.¹²

Általánosságban ugyan a Magyar Királyi Csendőrség kompetenciája a vidékre terjedt ki, azonban bizonyos esetekben mégis lehetőség nyílt arra, hogy a testület bekapcsolódjon a városok rendvédelmébe is.¹³

Témánk szempontjából először is a vidék és a város között kell különbséget tennünk. A magyar közigazgatás hagyományosan két területre oszlott abban a tekintetben, hogy a vármegyék — az Aranybullát követően — nemesi kormányzás alatt álltak, városokban pedig a polgárság irányítása érvényesült. Alapvetően kétféle városi formát különböztettek meg a mezővárosokat (oppidum) és szabad királyi városokat (liberae regiae civitates). Mindkét város lakossága autonómiát élvezett ugyan, azonban az autonómia két formáját. A szabad királyi városok a király közvetlen földesúrsága (bírói és igazgatási hatósága) alatt álltak. Egy összegben fizették az adót, a területükön bírói hatalommal rendelkeztek. Védőfallal övezett települések voltak. Területükön a vármegyékkel megegyező jogkört gyakoroltak. Követeik útján az országgyűlésben szavazati joggal vettek részt. A XVIII. század végére a Magyar Királyságban több mint 60 szabad királyi város volt.¹⁴ A mezővárosok (oppidum) azonban valamely földesúr fennhatóság alá tartoztak, bár szintén polgári kiváltságokat élveztek. Felsőbbségük azonban nem a királyi, hanem a földesúri hatalom volt. A mezővárosok jóval a királyi városok kialakulása után jöttek létre. Az első királyi városok — Esztergom, Székesfehérvár, stb. — a királyi vármegyék időszakában alakultak ki. Ezzel szemben a mezővárosok a XV. században terjedtek el. Ekkor a parasztság 1/5-e lakott a 800 oppidum egyikében. A XVIII. században a mezővárosok száma — a török idők hatása nyomán — 500-600-ra csökkent. A mezőváros kifejezést először 1654-ben, erdélyi törvénykönyvben szerepelt, szembe állítva a fallal körülvett városokkal. A mezőváros tehát mezőben álló várost jelentett, szemben a kerített, kulcsos városokkal. A mezővárosoknak az országgyűlésben nem volt helyük.¹⁵ A XIX. században azonban a városok ilyen jellegű megkülönböztetése értelmetlenné vált. Ebből fakadóan a polgári magyar állam létrejöttével a Magyar Királyság városainak a helyzetét is tisztázni kellett.¹⁶

A XIX. századra azonban nem csupán a jogviszonyok változtak meg a Magyar Királyságban. A korábban szabad királyi városi rangra emelt települések egy része eljelentéktelenedett, míg a mezővárosok egy része a szabad királyi városok lakosainak a létszámával és a gazdasági erejével vetélkedő településsé fejlődött. A települések besorolását, a közigazgatási egységek területét, illetve ezek módosításának a lehetőségeit több törvényben szabályozták a dualizmus időszakában oly módon, hogy azok jelentősebb változtatások nélkül a két világháború közötti időszakban is megállták a helyüket. Az alapot a TISZA Kálmán nevéhez fűződő területrendezési törvény képezte.¹⁷ Ennek keretében a korábbi 73 törvényhatósági jogú város közül csupán 26 város maradt törvényhatósági jogú.¹⁸

A XIX század utolsó 1/4-ében alkotott közigazgatás-rendezési törvények nyomán a Magyar Királyság területe vármegyékre és törvényhatósági jogú városokra oszlott. Ezek voltak a törvényhatóságok. Ezen belül azonban a 64 vármegye területén több településtípust is megkülönböztettek, nevezetesen a rendezett tanácsú városokat, a nagyközségeket és a kisközségeket. E szerint — a törvényhatósági jogú városok kivételével — minden település a községek csoportjába került. A községek önállóan intézték saját belügyeiket, végrehajtották a törvényeket és a területileg illetékes törvényhatóság rendeleteit. Fellebbviteli hatóságuk első fokon a területileg illetékes törvényhatóság,

másodfokon pedig a kormány nevében a szakterület szerinti miniszter volt. A község joghatálya kiterjedt a területén lakó, vagy ott lévő minden személyre, illetve vagyonra. Ez alól a haderő tagjai és ingatlanai jelentettek kivételt. A pusztáknak, tanyáknak, majorságoknak stb. is valamely községhez kellett tartozniuk.¹⁹

A községek között kétség kívül a legtekintélyesebbek a rendezett tanácsú városok voltak, a települések létszámát és gazdasági erejét tekintve egyaránt. Azonban mégis csupán elnevezésükben voltak városok. Jogállásuk tekintetében a községek közé tartoztak. Ezzel a mezővárosok történelmi fejlődésüknek újabb szakaszához értek, hiszen a XVIII. századi állam szerkezetébe a mezővárosok speciális jobbágyközségként illeszkedtek.²⁰

A települések kategorizálása kapcsán létrehozott törvényekkel egyben meghatározták a magasabb, illetve alacsonyabb szintre kerülés szabályait is. A törvényhatósági jogú városok — a belügyminiszter engedélyével — rendezett tanácsú városokká, vagy nagyközségekké alakulhattak. Amennyiben pedig az átalakulás a város lakosai azon részének az akaratával állt összhangban, akik a városból befolyó összes egyenes állami adónak legalább a felét fizették, az átalakítás nem volt megtagadható. A törvényhatóságokat érintő átalakításokat azonban az országgyűlésben be kellett jelenteni.²¹ A községekről szóló törvény a belügyminiszter hatáskörébe utalta a puszták önálló kisközséggé, a kisközségek nagyközséggé és a nagyközségek rendezett tanácsú városokká alakulását, illetve ezen települések visszaminősítését. Amennyiben azonban rendezett tanácsú város kívánt törvényhatósági jogú várossá válni, ahhoz az országgyűlés törvénybe foglalt egyetértésére volt szükség. A magasabb települési szintre jutáshoz igazolni kellett, hogy a település azon lakosainak az egyetértésével találkozik az átminősítés akik a településről befolyó adónak több mint a felét fizették be. E mellett a magasabb besorolásba jutáshoz azt is igazolni kellett, hogy a település megfelelő szellemi és anyagi bázissal rendelkezik az átalakulásból fakadó gyarapodó kötelezettségei teljesítéséhez. A településrészek átcsatolásának témájában is a belügyminiszter határozhatott, kivéve, ha az törvényhatóságot is érintett.²² Ebben az esetben törvényhozási egyetértésre is szükség volt.²³ A belügyminisztert a törvénykezés később arra is felhatalmazta, hogy kérelem nélkül is visszaminősíthesse azon településeket, amelyek nem tudtak megfelelni a szervezeti szintjükkel járó kötelezettségek teljesítésének a miniszter többszöri felszólítása ellenére sem, mivel elvesztették azokat a szellemi és anyagi potenciáljukat, amelyekhez kötve volt az addigi szervezeti szinthez való besorolásuk és a kötelezettségüknek csak oly magas adó kivetése árán tudtak volna eleget tenni, amely a környező községeknél kivetett adókat tetemesen felülmúlta volna.²⁴

A három szintű községi rendszer szintjei között tetemes különbségek voltak, amely megmutatkozott a közigazgatási alkalmazottak létszáma és képzettsége terén is. Kisközségekben az előjáróság bíróból, helyetteséből, legalább két esküdtből és a körjegyzőből állt. Nagyközségekben a bíróból és helyetteséből, legalább négy esküdtből, pénztárnokból, községi jegyzőből, valamint közgyámból, esetleg községi orvostól állt az előjáróság. A rendezett tanácsú városok előjáróságába a polgármester, a rendőrkapitány, a tanácsnokok (esküdtek), főjegyző és jegyzők, ügyész, számvevő, ellenőr, közgyám, levéltárnok, orvos, mérnök, valamint a községek helyi igényei szerint foglalkoztatott más tisztviselők tartoztak. Az előjáróságot a kis- és nagyközségekben három évre, míg a rendezett tanácsú városokban hat évre választották. A jegyzők azonban elérték, hogy őket életfogytiglan (nyugdíjig) választották. 1886-ban a kormány elérte, hogy a rendőrkapitányi állások betöltését életfogytiglanig (nyugdíjig) szóló főispáni kinevezéshez köttették.²⁵

A dualizmus kori magyar közigazgatás lényegében a municipálisok és a centralisták vitáinak az eredményeit ültette át a gyakorlatba oly módon, hogy a centralisták elképzelése — a korábbi viszonyokhoz képest — nagyobb teret kapott.²⁶ Az eredeti elgondolás az volt, hogy a közbátorság biztosítására az önkormányzatok — azaz a dualizmus időszakában a községek és törvényhatóságok — hivatottak. Ez a koncepció azonban — a törvényhatósági jogú városok kivételével — látványosan megbukott. Nyilvánvalóvá vált, hogy a községeknek nincs megfelelő erejük ahhoz, hogy a rendet fenntartsák. A vármegyei pandúr rendszer pedig elavult, a polgári fejlődés körülményei között a rend fenntartására alkalmatlan. Kezdetben a kortársak nem a magyar rendvédelmi struktúra átalakítását tervezték. Úgy gondolták, hogy egyedi beavatkozásokkal is rendet lehet teremteni, majd ahol a rend helyreállt, ott már az önkormányzati rendvédelmi rendszer a rendet fenn tudja tartani. Kiderült azonban, hogy a több vármegyét magába foglaló területre kiterjedő hatállyal kirendelt királyi biztosi intézmény ugyan alkalmas a rendteremtésre — bár csupán drasztikus és antihumánus módszerek alkalmazása árán — amint azonban a királyi biztosok megbízatása lejárt az anarchia újra visszarendződött.²⁷ Ezt követően került sor — a TISZA Kálmán által felvetett és támogatott gondolatnak — a Magyar Királyi Csendőrség felállításának a kivitelezésére.

A Magyar Királyi Csendőrséget tehát azért hozták létre, hogy ott teremtsen rendet, ahol a magyar közigazgatás rendfenntartó képessége elégtelennek bizonyult. Ezt a feladatát a testület kiválóan megvalósította annak ellenére, hogy a rend védelmének a jogosultsága az önkormányzatoknál maradt. A csendőrség ugyanis nem volt hatóság. A testület annak az úrnek a betöltésére volt hivatott, ami a községek esetében a rend fenntartására irányuló kötelezettségeik és e feladatok teljesítése érdekében a rendelkezésükre álló szellemi és materiális javak között fennállt. Lényegében a községek állami fenntartású rendvédelmi testülethez jutottak, amely a vidék rendvédelmét eredményesen megvalósította. A testület és a községek kapcsolatát pedig az egész ország területére kiterjedően központilag szabályozták. Mivel pedig a törvényhatósági jogú városok esetében a rendvédelmi kötelezettségeik és azok megvalósítására irányuló lehetőségeik között nem volt áthidalhatatlan ellentét, ezért a csendőrség hatáskörének e településekre történő kiterjesztése fel sem merült.²⁸

Amikor azonban a Magyar Királyi Csendőrséget felállították, működését kiterjesztették — a törvényhatósági jogú városok kivételével — a magyar Szent Korona alá tartozó területek egészére, felmerült az igénye a csendőrség és a városi rendőrségek közötti kapcsolat szabályozásának. A két testülettípus közötti kapcsolatot a belügyminiszter rendeleti úton szabályozta.²⁹

Ez a szabályozás azonban értelemszerűen nem egyezhetett meg azzal, ahogyan a csendőrség és a községek viszonyát szabályozták. Mivel a csendőrség tevékenységét központilag szabályozták, amely a testület szervezeti és szolgálati utasításában öltött testet, ezért ezt a szabályzatot megjelentették a magyarországi rendeletek tárában is.³⁰ A szabályzat elején rögzítették, hogy „A csendőrség a közcsend, rend és biztonság fenntartása érdekében a közigazgatási hatóságok rendelkezése alatt áll. A csendőr ezen hatóságok által a jelen utasítás értelmében írásban, vagy ha a késedelem veszéllyel jár, szóval kiadott hivatalos felszólításoknak feltétlenül eleget tenni tartozik és a felszólítás megbírálásába nem bocsátkozhatik. Sürgős esetekben a csendőrnek szóval adott utasítások mindenkori utólagosan írásban is kiadandók. Helyi rendészeti ügyekben a csendőrség csakis felügyelő és a községi közegeket támogató segédkezésre van utalva.”³¹

A Magyar Királyi Csendőrség és a közigazgatási hatóságok közötti kapcsolattartás ezért fontos tényező volt, amit részletesen szabályoztak. A csendőrség és az önkormányzatok (községek és vármegyék) között többféle formája lehetett a hivatalos kapcsolatnak.

Felhívás-t közigazgatási hatóságok (bíróóságok, ügyészségek, börtönök, vámhivatalok stb.) vezetői írásban intézhettek a csendőr őrsökhöz és az altiszti vezetés alatt álló különítményekhez. A felhívás tartalmaért a felhívást kibocsátó volt a felelős. A végrehajtásért viszont a címzett felelt. Abba a felhívást kibocsátónak nem volt beleszólása. Amennyiben a csendőr őrsparancsnok a felhívás tartalmát nem találta összegyeztethetőnek a vonatkozó törvényekben foglaltakkal, azt köteles volt tiszti előjárójának felterjeszteni.

Megkeresés-t a közigazgatási hatóságok a csendőrség tiszti parancsnokságaihoz intézhettek olyankor, ha jelentősebb intézkedést igényeltek.³²

Mivel a törvényhatósági jogú városok saját rendőrséggel rendelkeztek, ezért ezen települések és a Magyar Királyi Csendőrség viszonyát értelemszerűen másként kellett szabályozni. E szabályozás alapvetően kétféle formára terjedt ki. Egyrészt a szokványos szolgálatellátás során felmerülő vitás kérdések megoldására, másrészt pedig arra a helyzetre vonatkozóan kellett szabályozást alkotni ha a város felkérte a csendőrséget hatósági területén a rend fenntartására.³³ Ennek is több formája létezett.

A törvényhatósági jogú város rendőrkapitánya abban az esetben kérhette a Magyar Királyi Csendőrség segítségét, ha „ . . . a csend, rend és közbiztonság az illető városi rendőrség által fenn nem tartható . . . ”³⁴ Ettől függetlenül pedig a törvényhatósági jogú város előjárósága felkérhette a csendőrséget arra, hogy hatósági területén a rendet tartsa fenn. Ezzel nem egy város élt is, igaz többségük a város külterületére kiterjedően kérte a csendőrség támogatását. A XX. század elején a Magyar Királyi Csendőrség már 10 törvényhatósági jogú város kül-, illetve kül- és belterületén teljesített szolgálatot.³⁵ Azonban abban az esetben ha a város a csendőrséget a teljes területére kiterjedően kérte fel a rendfenntartására, akkor sem lehetett a városi rendőrséget teljes egészében felszámolni, mivel a városok rendőrhatalomra nem volt átirányítható.³⁶

A városok hatósági területükön a csendőrség tevékenységére abban az esetben számíthattak, ha a testülettel szerződést kötöttek. Kezdetben bizonytalanság uralkodott. Abban a tekintetben, hogy a város, vagy a testület határozza-e meg a rend fenntartásához szükséges létszámot, illetve, hogy a csendőrség bekerülési költsége a városi rendőrség fenntartási költségét tükrözze, vagy attól független legyen. A századfordulóra azonban kialakult ennek a gyakorlata is. E szerint a városokban szolgálatot teljesítő csendőrök létszámának a megállapítására a testület volt hivatott. A csendőrség által

megvalósításra kerülő rendfenntartás költségeként pedig nem lehetett nagyobb összegben megállapodni, mint ami a városi rendőrség költségvetése volt a csendőrség városi szolgálatra való felkérését megelőzően.³⁷

A polgári magyar államnak a trianoni békediktátum által megszabott határain és keretein belüli újjászervezése után azonban a nemzeti rendvédelem vezetői szükségesnek látták a témakör újrászabályozását annak ellenére, hogy a dualizmuskori jogszabályok hatályban maradtak.³⁸

A két világháború közötti — a területviszacsatolásokat megelőző — időszakban, csonka Magyarország 93 100 km² területéből 31 364 km², a 8 000 000 főnyi lakosságból pedig 5 800 000 fő tartozott a Magyar Királyi Csendőrség hatáskörébe, azaz egy csendőrre 11,67 km² és 792 lakos jutott. Egy csendőr évente átlag 71 személyt fogott el.³⁹

A Magyar Királyi Csendőrség és a törvényhatósági jogú városok kapcsolatának témakörét a két világháború közötti polgári magyar állam időszakában több rendelet keretei között szabályozták. E szabályozások összhangban álltak a dualizmuskori rendezés elveivel, illetve gyakorlatával.⁴⁰

A vesztés háború, a forradalmak és a megszállás nyomán kialakult labilis közbiztonsági helyzet, valamint a csendőrség gyengítése arra sarkalta az önkormányzatokat, hogy saját rendvédelmi testület létrehozására törekedjenek. Ebből fakadóan meglehetősen kusza helyzet állt elő. A válságos történelmi események következtében nem csupán a bűnügyi helyzet romlott, hanem a rendvédelmi testületek is szétzilálódtak. Ebből fakadóan kezdetben az lehetett csupán a cél, hogy valamilyen ütőképességű magyar fegyveres szerveződés jöjjön létre. Ilyen volt például 1919 őszén — a román kivonulás után — Budapesten ARTNER Kálmán ezredes vezetésével kialakított 5 795 fős egység, amelyet az ENTENTE fegyverzett fel. Ennek keretében november 3.-án 1000 puskát a rendőrségnek, majd november 13.-án további 3000 puskát a csendőrségnek, 2000 puskát pedig a katonáknak osztottak ki.⁴¹ Ezzel párhuzamosan vette kezdetét a szétzilált rendvédelmi struktúra helyreállítási folyamata. Más gondok mellett a rendvédelmi testületek területi hatáskörének a terén is kusza helyzet állt elő. Nevezetesen eredetileg a csendőrség hatáskörébe tartozó területeken — elsősorban a rendezett tanácsú városokban — rendőrészek működtek, viszont a nagyvárosok külterületeinek jelentős részén a csendőrség teljesített szolgálatot. A helyzetet bonyolította, hogy 1919-ben megvalósult a rendőrészek államosítása. Ezzel a rendőrészek a központi államhatalom közvetlen irányítása alá kerültek, befejezve azt a folyamatot, amelyet az első világháború szakított meg.⁴²

Mindkét szervezet vezetése arra törekedett, hogy a társ rendvédelmi testületnek a saját működési területén tevékenykedő szervezeteit megszüntessék, ám a saját szervezeteinek a társ rendvédelmi testület hatósági területén működő alakulatait tovább szeretnék volna működtetni. A korabeli belügyi vezetés érzékelve az alárendeltségébe tartozó két rendvédelmi testület rivalizálását rendeleti úton utasította a Magyar Királyi Csendőrséget és a Magyar Királyi Állami Rendőrséget arra, hogy rendezzék egymással a fennálló nézeteltéréseiket.⁴³

A gondok rendezése azonban éveket vett igénybe. A magyarországi rendőrészek államosításáról szóló miniszterelnöki rendelet ugyanis a Magyar Királyi Állami Rendőrség hatáskörét a törvényhatósági jogú városok mellett a rendezett tanácsú városokra is kiterjedően határozta meg. E testületi hatáskört a belügyminiszter indokolt esetekben egyes községekre, vagy községi csoportokra is kiterjeszthette, továbbá a belügyminiszter felhatalmazást kapott arra is, hogy több település számára egyetlen rendőrkapitányságot is kialakíthasson. A belügyminiszter továbbá arra is lehetőséget kapott, hogy — az igazságügyminiszterrel egyetértésben — központi nyomozó hatóságot hozzon létre. A Magyar Királyi Állami Rendőrség középszintű vezetési egységeit a kerületi rendőr főkapitányságokat pedig úgy kellett kialakítani, hogy azok székhelye és működési területe megegyezzen a csendőr kerületekével. A különbség csupán annyi volt, hogy a rendőrség kompetenciája a térség városaira, míg a csendőrségé a falvakra terjedt ki.⁴⁴

Ezek — a dualizmuskori helyzethez viszonyítva — az aprónak tűnő, ám koránt sem lényegtelen változtatások, nyilvánvalóan egy új rendvédelmi koncepció létrehozását jelzik. Nevezetesen arról volt szó, hogy — az 1918. és az 1919. évek eseményeinek a tanulságait levonva — a közbiztonság fenntartását már nem elsősorban az önkormányzatok, hanem inkább a központi államhatalom feladatának tekintették. Mindezek azonban úgy valósultak meg, hogy a rend fenntartására irányuló jogi szabályrendszert lényegében nem változtatták meg.⁴⁵

A helyzet továbbra is az volt, hogy megkülönböztettek rendőr hatóságot és rendőri közeget. A rendőrhatalom az ügyeket intézte és rendelkezéseket hozott létre. A rendőri közeg pedig ezeket a rendelkezéseket foganatosította. A Magyar Királyi Állami Rendőrség, majd 1930-tól Magyar Királyi Rendőrség egyszerre volt rendőrhatalom és rendőri közeg. E két funkció a testületen belül különült el, ahol a jogvégezést rendőr tisztviselőket (mai fogalmaink szerint rendőr tiszteket) ruházta fel a

belügyminiszter a rendőrhatalósági jogkörrel. E jogkör ugyanis alapvetően polgári hatóságra volt ruházható. A rendőrség pedig nem katonai, hanem polgári fegyveres őrtestületnek számított. A rendőr legénység pedig rendőri közegi minőségében tevékenykedhetett.

Ezzel szemben a Magyar Királyi Csendőrség — lévén katonailag szervezett őrtestület, ami azt jelentette, hogy a csendőr személyében katonának minősült és ebből fakadóan a testületen belüli függelmi viszonyok katonaiak voltak, valamint a testület személyi ügyekben a honvédelmi tárca kompetenciájába tartozott — teljes szervezete rendőri közegnek minősült. Ennek megfelelően a Magyar Királyi Állami Rendőrség elsőfokú hatósága a városi kapitány, másodfokon a kerületi kapitány, ettől eltérően a Magyar Királyi Csendőrség elsőfokú hatósága a szolgabíró, másodfokú rendőrhatalósága pedig az alispán volt. Mindkét rendvédelmi testület hatósága harmadfokon a belügyminiszter volt. A csendőrség tehát lényegében végrehajtó testület volt, amely szervezetében független volt az intézkedést elrendelő hatóságtól. Ez a szituáció lényegében megegyezett a dualizmuskorival azzal a különbséggel, hogy a rendőrségeket egy szervezetbe tömörítették és a vezetését centralizálták, valamint az új testület hatáskörét kiterjesztették a rendezett tanácsú városokra is. A két világháború közötti időszakban tehát a rendőrség és a csendőrség viszonyát már nem csupán a törvényhatósági jogú városokra, hanem a rendezett tanácsú városokra kiterjedően is szabályozni kellett.⁴⁶

Az átfogó igénnyel létrehozott első ilyen rendelet 1926-ban született, melyet 1930-ban ebben a tárgykörben újabb belügyminiszteri rendelet követett.⁴⁷

Az 1926-ban alkotott belügyminiszteri körrendelet volt a rövidebb, amely még csupán hat pontból állt.

A rendelet bevezetőjében rögzítették, hogy városokban a rendőrség, a falvakban pedig a csendőrség alkalmasabb a rend fenntartására. Mivel azonban a településhatárok nem követték minden esetben a település jellegét, ezért szükség volt az egyedi intézkedésekre ahhoz, hogy — függetlenül a terület jogállástól — a vidéki jellegű térségekben a csendőrség, a városi jellegű térségekben pedig a rendőrség lásson el szolgálatot.

A I. pontban a belügyminiszter arra vonatkozóan rendelkezett, hogy — a Magyar Királyi Állami Rendőrség hatósági területéhez tartozó azon városokban, ahol a település belterületén a rendőrség, a külterületén pedig a csendőrség látott el szolgálatot — térképen kell egyértelműen rögzíteni a rendőri és a csendőri szolgálat ellátás területét és azok határait. A kérdéses területet és annak határát a városi rendőrkapitánynak, a szárnyparancsnoknak és a polgármesternek közösen kellett megállapítania. Ezt a megállapodást kellett — a területileg illetékes rendőr kerületi főkapitányság, illetve a csendőr kerületparancsnokság véleményezésével — jóváhagyásra a belügyminiszterhez felterjeszteni. Abban az esetben, ha a városi rendőrkapitány és a csendőr szárnyparancsnok, valamint a polgármester nem tudtak megegyezni, a rendőr kerületi főkapitánynak és a csendőr kerületparancsnoknak kellett közös álláspontot kialakítani. A belügyminiszter egyben leszögezte azt is, hogy a nyomozás tárgyában — 1899-ben a belügyminiszter által a rendőri hatóságok és közegek számára — kibocsátott belügyminiszteri rendeletben foglaltak értelmében sem a csendőrség sem pedig a rendőrség tagjai nincsenek akadályozva abban, hogy a társ rendvédelmi testület területén foganatosítsanak nyomozati cselekményt.⁴⁸

A II. pontban a belügyminiszter a Magyar Királyi Állami Rendőrség területén működő csendőr őrsök és a területileg illetékes városi rendőrkapitányság viszonyát szabályozta. E szerint az érintett csendőr őrsök és a városi kapitányság viszonya azonos a csendőrségnek a járási főszolgabíróhoz fűződő viszonyával. Nevezetesen a csendőr őrsöknek teljesíteniük kell a városi rendőrkapitányság fogalmazáskarbelti tisztjeinek a közrend biztosítására irányuló felhívásait. A végrehajtás módját azonban a rendőrkapitány nem kérhette számon. A végrehajtás tekintetében a csendőrségi szabályzatok voltak az irányadók. A városok területén működő csendőr őrsök nem kerültek a városi rendőr kapitányságok alárendeltségébe, szolgálati előjáróik továbbra is a szervezetszerű csendőrségi feletteseik maradtak.⁴⁹

A III. pontban a Magyar Királyi Állami Rendőrség hatósági területén szolgálatot teljesítő csendőr őrsök nyomozati tevékenységének a határait tűzte ki a belügyminiszter. A csendőr őrsök működési területén a városi rendőrkapitányság a csendőr őrsökre bízhatta a nyomozást, sőt a kisebb horderejű ügyek tekintetében azt tekintették a célszerű változatnak. A csendőrség a nyomozást önállóan végezhetette, annak megvalósításáért a csendőrség felelt. A városi rendőrség azonban a nyomozás bármely szakában beavatkozhatott, átvehette a nyomozást, kivéve ha a csendőrség már befejezte a nyomozást, illetve befejezés előtt állt (kézre kerítette a tettest, a bűnjelek és a bizonyítékok beszerzése megtörtént). A rendőrség azonban intézkedhetett a nyomozás kiegészítésére. A csendőrségi nyomozással párhuzamosan viszont a rendőrkapitányság nem rendelhetett el nyomozást. A nyomo-

zás megindítása előtt azonban a városi rendőrkapitányságot a területén működő csendőr őrsnek ki kellett értesíteni a nyomozás megindítására irányuló szándékáról. A jelentés vétele nyomán dönthette el a városi rendőrkapitány, hogy a nyomozással a csendőr őrsöt bízta meg, vagy a saját személyzetével folytatja le. Abban az esetben, ha a nyomozás elindítása nem túrt halasztást és az azonnali kiértésítés akadályba ütközött, a csendőr őrs ugyan elindíthatta a szükséges nyomozati cselekményeket, azonban arról a legrövidebb időn belül jelentést kellett tennie a rendőrkapitányságnak, amely dönthetett úgy is, hogy a nyomozást átveszi. Amennyiben pedig az érintett csendőr őrsök a bíróságtól, illetve az ügyészségtől közvetlenül kaptak felhívást, annak eleget kellett tenniük, azt a rendőrkapitányság nem vehette át. A teljesítés nyomán azonban az ügrről a csendőr őrsöknek jelentést kellett tenniük a városi rendőrkapitányságnak.⁵⁰

A IV. pontban a rendezvényekkel kapcsolatos csendőrségi kötelezettségeket pontosította a belügyminiszter. E szerint a csendőrség felügyeleti szolgálatra nem volt igénybe vehető. A városi rendőrkapitánynak azonban a területén működő csendőr őrsök számára meg kellett küldenie az engedélyezett mulattságok, színi előadások stb. jegyzékét, a korcsmák, kávéházak és bordélyházak stb. engedélyeit és nyilvántartási szabályozását, a rendőri felügyelet alatt álló személyek, a feltételeken szabadságolt fegyverek, a kitiltottak és külföldiek személyi adatait, illetve személyleírásaikat. A csendőr őrsök tagjai tehát piacok és városok területén sem végezhettek rendészeti jellegű tevékenységet. Az a piacbiztosok, vásárfelügyelők, illetve a rendezvényekre kirendelt ügyeletes rendőrtisztviselők feladatát alkotta. Ettől függetlenül azonban a csendőrségnek a közrend biztosítása érdekében szükséges feladatait el kellett látnia. Ezért ezeket a helyszíneket figyelemmel kellett kísérniük és ott időnként meg kellett jelenniük. Az ügyeletes rendőrtisztviselőnél pedig jelentkezniük is kellett. Abban az esetben pedig, ha zavar keletkezett, vagy ha a felügyeleti szolgálatot ellátó rendőrtisztviselő a segítségüket kérte, kötelesek voltak segítséget nyújtani, de csak a csendőrségi szabályzatban foglaltaknak megfelelően.⁵¹

A V. pontban a belügyminiszter azt foglalta össze, hogy a Magyar Királyi Csendőrség tagjait a Magyar Királyi Állami Rendőrség mely feladatok teljesítésére nem vehette igénybe. A meglehetősen sokoldalú listából arra lehet következtetni, hogy a rendőrkapitányságok rendkívül találékonynak bizonyultak a csendőrök igénybe vételére irányuló kezdeményezések tekintetében. A városi rendőrkapitányságok a csendőröket nem vehették igénybe:

- magántermészetű és személyes szolgálatra;
- díszkivonulásra;
- foglári-, vagy őrszolgálatra;
- irodai-, ügyeleti és küldönc szolgálatra;
- betegek kísérése, cselédszökevények elővezetésére;
- bejelentkezések ellenőrzésére;
- politikai gyűléseknek a hatóság képviselőjében való ellenőrzésére;
- vám- és egyedárusági, illetve jövedéki törvénybe ütköző cselekmények nyomozására és egyéneknek, illetve vállalatoknak ilyen tartalmú ellenőrzésére;
- sintérek kísérése, munkát végzők felügyeletére, kéjnök orvosi vizsgálatra való előállítására.⁵²

A VI. pontban a kapcsolattartás jellegét igyekezett szabályozni a belügyminiszter. Alapelvek tekintették, hogy amit csak lehet élőszóban, személyes találkozás, vagy telefonbeszélgetés formájában valósítsanak meg. Ennek érdekében a városi rendőrkapitányság képviselőjében eljáró rendőrtisztviselőnek jogában állt az érintett őrsök parancsnokait magához rendelni. Az őrsparancsnok pedig — amennyiben annak szükségét látta — kérhette a szóbeli intenciók írásba foglalását. Emellett a városi rendőrkapitányságnak és az illetékes csendőr szárnyparancsnokságnak is kapcsolatban kellett állniuk, mivel a mindét testület részéről felmerülő esetleges panaszokat közösen kellett kivizsgálniuk és a szükséges lépéseket megtenniük.⁵³

A rendelet azzal zárult, hogy: „Elvárom, hogy a csendőrség és az állami rendőrség kívánatos együttműködését kicsinyes indokok és szempontok zavarni nem fogják.”⁵⁴

A csendőrség és a rendőrség együttműködésének a témájában kiadott rendeletével a belügyminiszter egyben hatálytalanította az 1921-ben ugyanebben a témakörben kibocsátott belügyminiszteri rendeletet.⁵⁵

A következő átfogó jellegű — egyben e témakörben a két világháború közötti békeidőszak utolsó — szabályozására négy év elteltével, 1930-ban került sor. Ekkor a belügyminiszter szintén körrendeletben rendezte a témakört. Az 1930. évi rendelet azonban már nem csupán a Magyar Királyi Állami Rendőrség hatósági területén tevékenykedő csendőr őrsök és a városi rendőrkapitányságok viszonyát szabályozta, hanem általában a csendőrség és — az időközben Magyar Királyi Állami

Rendőrségről Magyar Királyi Rendőrségre átkeresztelt — rendőrség kapcsolatát igyekezett rendezni, most már azonban nem 6 hanem 18 pont keretében.⁵⁶

A rendelet 1. pontjában a két rendvédelmi testület nyomozati tevékenységének az elhatárolására került sor. Az alapelv a területi elv volt. Nevezetesen attól függött a nyomozásra jogosultság, hogy mely testület hatósági területén követték el a bűncselekményt. Ez azonban nem jelentette azt, hogy a nyomozati munkának meg kellett volna állnia a testületek hatósági területeinek a határain. Ellenkezőleg mindkét testület nyomozhatott a társ rendvédelmi testület hatósági területén is, de csak a „saját” ügyeiben. Ezt a tevékenységüket azonban be kellett jelenteniük a területileg illetékes rendőrkapitányságokon, illetve csendőrségi parancsnokságokon. A két rendvédelmi testületnek a társ rendvédelmi szervezet által a területükön folyó tevékenységét elő kellett segítenie.⁵⁷

A 2. pontban a belügyminiszter abban a témában foglalt állást, hogy amennyiben a gyanúsított ugyanazon bűncselekményt mindkét rendvédelmi testület területén folyamatosan elkövette, akkor annak a testületnek kell az eljárást lefolytatnia, amelyik azt hamarabb elkezdte. Abban az esetben pedig, ha a gyanúsított több, egymástól független bűncselekményt követett el, a felderítésre a területileg illetékes rendvédelmi testület jogosult. A nyomozás befejezés után pedig a gyanúsítottat át kellett adni a társ rendvédelmi testületnek abból a célból, hogy a társ testület hatósági területén elkövetett bűncselekménnyel kapcsolatosan ellene az eljárását lefolytathassa. A két rendvédelmi testület tehát — a hatósági területén elkövetett bűncselekmények tekintetében — külön-külön volt jogosult eljárásra.⁵⁸

A 3. pontban a belügyminiszter a kölcsönös kiértesítés kötelezettségét pontosította. Nevezetesen mindkét rendvédelmi testületnek értesíteni kellett a társ rendvédelmi testületet a tudomására jutott és a társ rendvédelmi testület kompetenciájába tartozó bűncselekményről, vagy azzal összefüggő információról. Ugyancsak kölcsönösen az illetékes rendvédelmi testülethez kellett irányítani a feljelentőket.⁵⁹

A 4. pontban a belügyminiszter arról tájékoztatta a Magyar Királyi Csendőrség és a Magyar Királyi Rendőrség tagjait, hogy az általa megbízott személyek az ország egész területén — a helyi csendőri és rendőri szervezetnél történő bejelentés nélkül is — nyomozhatnak. Ezen személyeket pedig nyílt rendelettel is ellátják.⁶⁰

Az 5.-17. pontokban a belügyminiszter lényegében megismételte a témakörben előzőekben kiadott rendeleteinek az I.-VI. pontjaiban foglaltakat azzal a különbséggel, hogy a városi rendőrkapitányság a csendőrséget felhívhatja más hatóság részére karhatalmi segédlet nyújtására is.⁶¹

Az 1930. I. 21.-én kibocsátott belügyminiszteri rendelettel az 1926. VII. 31.-én kelt belügyminiszteri rendelet a hatályát veszítette.⁶²

Jegyzetek:

- ¹ ÖRY
- ² PRESZLY
- ³ ZACHAR: Az osztrák rendvédelmi modell történelmi gyökerei.
- ⁴ ZACHAR: Az Osztrák-Magyar Monarchia örökös tartományainak rendvédelmi testületei.
- ⁵ 1867/XII.tc.
- ⁶ GALÁNTAI: 87-162.p.
- ⁷ CSAPÓ: Az erdélyi és a horvát-szlavón csendőrség átvétele a magyar kormány felügyelet alá 1867-1876.
- ⁸ CSAPÓ: A csendőrség és közigazgatás 1881-1914.
- ⁹ PARÁDI: A Magyar Királyság rendvédelme 1867-1919.
- ¹⁰ 1881/III.tc.
- ¹¹ PARÁDI: A csendőrség magyarországi története.
- ¹² PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség szervezete.
- ¹³ CSAPÓ: A csendőrség és a városok 1881-1914.
- ¹⁴ „A szabad királyi városok partikuláris polgári közösségek, amelyek kiváltság által területük felett uralmat gyakorolva és saját hatósággal rendelkezve a Szent Korona felsőbbsege és királyi felség uralma és hatósága alatt állnak, kollektíve nemes személyt alkotnak és az országgyűléseken követeik útján, mint a törvényhozó hatalom részesei megjelennek.” MAJLÁTH József helytartótanácsos publico-politica deputacio törvényjavaslat tervezete 1793. CSIZMADIA: 51.p.
- ¹⁵ Loc.cit. 54-56.p.
- ¹⁶ Loc.cit. 47-52.p. és 54-57.p.
- ¹⁷ 1876/XX.tc.
- ¹⁸ Törvényhatóságnak nevezték a vármegyéket és azzal egyenlő jogállású városokat, praktikusán a volt szabad királyi városokat.
- 1870/XLII.tc.
- ¹⁹ 1871/XVIII.tc.
- ²⁰ CSIZMADIA: op.cit. : 55.p.

- 21 1870/XLII.tc. op.cit.
 22 Így alakult törvényhatósággá Baja, Hódmezővásárhely, Kecskemét, Nagyvárád.
 1886/XXI.tc.
 23 1871/XVIII.tc. op.cit.
 24 1886/XXII.tc.
 25 1886/XXI.tc. 80.§. és 1886/XXII.tc. 69.§.
 26 HALÁSZ
 27 CSAPÓ: *Ráday Gedeon és a szegedi királyi biztosság. A betyárvilág felszámolása.*
 28 Csapó: A csendőrség és a városok 1881-1914. op.cit.
 29 PARÁDI: A dualista Magyarország rendvédelmi testületei és az önkormányzatok kapcsolata.
 30 SZUT-1881
 31 Loc.cit. 1168.p.
 32 Loc.cit.1168-1169.p. ; 1252.p. ; 1291.p.
 33 1882/X.tc.
 34 Loc.cit.
 35 PARÁDI: A rendvédelem, közigazgatás és a véderő kapcsolata a kiegyezéstől a második világháborúig.
 36 A rendőrhatalom fogalmát tisztázták és a közigazgatásokhoz telepítették.
 1896/XXXIII.tc.
 37 CSAPÓ: *A Magyar Királyi Csendőrség 1881-1918.*
 38 KAISER
 39 Loc.cit. 31.p.
 40 157 570/1925.BM.kr. ; 74 937/1926.BM.kr. ; 60 374/1930.BM.kr.
 41 PATAKI: 79.p.
 42 5047/1919.ME.r.
 43 46 669/1921.BM.r.
 44 5047/1919.ME.r. op.cit.
 45 1896/XXXIII.tc. ; 3200/1899.IM.r. ; 130 000/1899.BM.r. ; 65 000/1909.BM-IM.r. ; 105 000/1909.BM-IM.r. ;
 6989/1910.ÖSZMIN.r.
 46 KAISER: op.cit. : 46.p.
 47 74 937/1926.BM.kr. ; 60 374/1930.BM.kr.
 48 74 937/1926.BM.kr. I.p.
 49 Loc.cit. II. pont.
 50 Loc.cit. III. pont.
 51 Loc.cit. IV. pont.
 52 Loc.cit. V. pont.
 53 Loc.cit. VI. pont.
 54 Loc.cit.
 55 46 669/1921.BM.r. op.cit.
 56 60 374/1930.BM.kr.
 57 Loc.cit. 1. pont.
 58 Loc.cit. 2. pont.
 59 Loc.cit. 3. pont.
 60 Loc.cit. 4. pont.
 61 Loc.cit. 5.-17. pont.
 62 74 937/1926.BM.kr. : op.cit. ; 60 374/1930.BM.kr. : op.cit.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:**MONOGRÁFIÁK**

- CSAPÓ: *Ráday Gedeon és a szegedi királyi biztosság. A betyárvilág felszámolása.* — CSAPÓ Csaba: *Ráday Gedeon és a szegedi királyi biztosság. A betyárvilág felszámolása.* Pécs, 2007, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány, 204 p. HU-ISBN 978 963 94 98. /Pannónia Könyvek./ HU-ISSN 0237-4277.
- CSIZMADIA — CSIZMADIA Andor: *A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig.* Budapest, 1976, Akadémia Kiadó. 560 p. HU-ISBN 963 05 0713 7.
- GALÁNTAI — GALÁNTAI József: *A Habsburg-monarchia alkonya. Osztrák-magyar dualizmus 1867-1918.* Budapest, 1985, Kossuth. 387 p. HU-ISBN 963 09 2589 3.
- KAISER — KAISER Ferenc: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között.* Pécs, 2002, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány, 175 p. HU-ISBN 963 90 7982 0. /Pannónia Könyvek./ HU-ISSN 0237-4277.
- PATAKI — PATAKI István: *Az ellenforradalom hadserege 1919-1921. A hadsereg szerepe az ellenforradalmi rendszer kialakításában és megszüntetésében Magyarországon 1919. augusztus – 1921. július.* Budapest, 1973, Zrínyi. 298 p. HU-ISBN —
- PRESZLY — PRESZLY Lóránd: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1918.* Budapest, 1920, Honvédelmi Sajtóvállalat. 142 p.

TANULMÁNYOK

- CSAPÓ: Az erdélyi és a horvát-szlavón csendőrség átvétele a magyar kormány felügyelet alá 1867-1876. — CSAPÓ Csaba: Az erdélyi és a horvát-szlavón csendőrség átvétele a magyar kormány felügyelet alá 1867-1876. *Hadtörténelmi Közlemények*, CIX.évf. (1994) 1.sz. 90-112.p. HU-ISSN 0017-6540.

- CSAPÓ: A csendőrség és köz- — CSAPÓ Csaba: A csendőrség és közigazgatás 1881-1914. *Századok*, CXXVII.évf. (1999) 3.sz. 497-518.p. HU-ISSN 0039-8098.
- CSAPÓ: A csendőrség és a város- — CSAPÓ Csaba: A csendőrség és a városok 1881-1914. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, X.évf. (2000) 12.sz. 43-48.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1999. október 6.-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „A közigazgatás, a véderő és a rendvédelem kapcsolatának változásai a polgári magyar állam időszakában” című XII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- ÖRY — ÖRY Károly: Maréchaussée-tól a Gendarmerie Nationale-ig. A francia csendőrség történeti előzményei. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VII.évf. (1997) 8.sz. 75-77.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „A napóleoni közbiztonsági örökségetől újja Párizstól —Itálián és Budapesten keresztül — Budapestig.” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A dualista Magyaror- — PARÁDI József: A dualista Magyarország rendvédelmi testületei és az önkormányzatok kapcsolata. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, I.évf. (1991) 1.sz. 30-37.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1990. április 24.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „A magyar rendvédelem testületei és az önkormányzati szervezetek kapcsolata 1848-1945.” című I. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A Magyar Királyság rend- — PARÁDI József: A Magyar Királyság rendvédelme 1867-1919. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IX.évf. (1999) 10.sz. 98-147.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1998. szeptember 22.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „A nyugati rendvédelem hatása a XIX-XX. századi magyar rendvédelemre” című X. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A rendvédelem, köz- — PARÁDI József: A rendvédelem, közigazgatás és a véderő kapcsolata a kiegyezéstől a második világháborúig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, X.évf. (2000) 12.sz. 79-87.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1999. október 6.-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „A közigazgatás, a véderő és a rendvédelem kapcsolatának változásai a polgári magyar állam időszakában” című XII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Csend- — PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség szervezete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI.évf. (2009) 19.sz. 63-87.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2005. október 6.-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Másfél évtized nemzeti rendvédelem-történetünk kutatásának szolgálatában” című XIX. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A csendőrség magyar- — PARÁDI József: A csendőrség magyarországi története. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXI.évf. (2011) 24.sz. 80-90.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2009. december 3.-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „A csendőrség Ausztria-Magyarországon, illetve Ausztriában és Magyarországon 1849-2005.” című XXIV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- ZACHAR: Az Osztrák-Magyar Mo- — ZACHAR József: Az Osztrák-Magyar Monarchia örökös tartományainak rendvédelmi testületei. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, I.évf. (1991) 1.sz. 17-29.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1990. április 24.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „A magyar rendvédelem testületei és az önkormányzati szervezetek kapcsolata 1848-1945.” című I. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

ZACHAR: Az osztrák rendvédelmi modell történelmi gyökerei. — ZACHAR József: Az osztrák rendvédelmi modell történelmi gyökerei. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, IX.évf. (1999) 10.sz. 202-206.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1998. szeptember 22.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatoknak a „*A nyugati rendvédelem hatása a XIX-XX. századi magyar rendvédelemre*” című X. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

CIKKEK

HALÁSZ — HALÁSZ Imre: A közigazgatási eszmék fejlődése Magyarországon. *Nyugat*, VII.évf. (1914) 2.sz. 13-24.p.

KÉZIRATOK

CSAPÓ: *A Magyar Királyi Csendőrség 1881-1918.* — CSAPÓ Csaba: *A Magyar Királyi Csendőrség 1881-1918.* Kandidátusi értekezés (MTA-TMB). Budapest, Kézirat. 1998.

SZABÁLYZATOK

SZUT-1881 — *Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1881, Pesti Könyvnyomda. 191 p. és *Magyarországi Rendeletek Tára*, XV.évf. (1881) 4.sz. 1167-1344.p.

JOGSZABÁLYOK

- 1867/XII.tc. — 1867/XII.tc. a magyar Korona országai és az Ő Felsége uralkodása alatt álló többi országok között fennforgó közös érdekű viszonyokról, s ezek elintézésének módjáról.
- 1870/XLII.tc. — 1870/XLII.tc. a köztörvényhatóságok rendezéséről.
- 1871/XVIII.tc. — 1871/XVIII.tc. a községek rendezéséről.
- 1876/XX.tc. — 1876/XX.tc. némely városi törvényhatóság megszüntetéséről.
- 1881/III.tc. — 1881/III.tc. a közbiztonsági szolgálat szervezéséről.
- 1882/X.tc. — 1882/X.tc. a Magyar Királyi Csendőrség által a törvényhatósági joggal felruházott városok kül- és belterületein való teljesítendőkről.
- 1886/XXI.tc. — 1886/XXI.tc. a törvényhatóságokról.
- 1886/XXII.tc. — 1886/XXII.tc. a községekről.
- 1896/XXXIII.tc. — 1896/XXXIII.tc. a bűnvádi perrendtartásról.
- 3200/1899.IM.r. — 3200/1899.IM.r. a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896/XXXIII. t-cz. életbeléptetése alkalmából a nyomozó rendőri hatóságok és közegek részére kibocsátott Utasítás tárgyában.
- 130 000/1899.BM.r. — 130 000/1899.BM.r. nyomozási utasítás a rendőri hatóságok és közegek részére.
- 65 000/1909.BM-IM.r. — 65 000/1909.BM-IM.r. a rendőri büntetőeljárásra vonatkozó egységes szabályzat kibocsátásáról.
- 105 000/1909.BM-IM.r. — 105 000/1909.BM-IM.r. a rendőri büntetőeljárásra vonatkozó ügyviteli szabályzat kibocsátásáról.
- 6989/1910.ÖSZMIN.r. — 6989/1910.ÖSZMIN.r. a közigazgatási eljárás egyszerűsítéséről szóló 1901/XX.tc. 13-22.§-ainak életbeléptetése tárgyában.
- 5047/1919.ME.r. — 5047/1919.ME.r. a rendőrség államosításáról.
- 46 669/1921.BM.r. — 46 669/1921.BM.r. a Magyar Királyi Csendőrség és a Magyar Királyi Állami Rendőrség viszonyának rendezése tárgyában.
- 157 570/1925.BM.kr. — 157 570/1925.BM.kr. a csendőrség alkalmazása városok területén.
- 74 937/1926.BM.kr. — 74 937/1926.BM.kr. a Magyar Királyi Állami Rendőrség területén működő csendőrség viszonya a rendőrhatósághoz.
- 60 374/1930.BM.kr. — 60 374/1930.BM.kr. a Magyar Királyi Csendőrség és rendőrség közbiztonsági szolgálati viszonyának szabályozásáról.